

ARTIKEL 3

Om språkliga asymmetrier i vägledningssamtal med nyanlända elever

Inledning

Studie- och yrkesvägledningssamtal kan betecknas som ett institutionellt samtal. Institutionella samtal utspelas inom olika verksamheter och syftar till att hantera individers frågor i relation till samhällsliga institutioner.¹ Dessa samtal utmärks av att de ofta har bestämda syften och mål och ramar in av verksamheters normer, regleringar och föreskrifter. Det som också utmärker institutionella samtal är den inbyggda asymmetri mellan deltagarna i samtalet som följer med de institutionella sammanhangen. Den professionella är ofta bärare av kunskaper eller information som den andra behöver och vill ta del av. Den professionella har dessutom som regel en större erfarenhet av samtalsgenren och har utvecklat egna strategier för samtalen.² Att den professionella dominerar ett samtal kan anses vara på sin plats som en konsekvens av skillnader i kunskaper och erfarenhet mellan den professionella och den andra.³ Samtalsdeltagare har olika möjlighet att påverka samtalet utifrån sina olika roller och positioner.

Interaktion i studie- och yrkesvägledande samtal utgår allmänt från en kunskapsmässig asymmetri mellan deltagarna genom att vägledaren besitter kunskaper om samhället som vägledningssökande ofta behöver. Vad gäller samtal med nyanlända elever finns dessutom språkliga asymmetrier som påverkar samtalen. Nyanlända elever är ofta nybörjare i det svenska språket. Denna artikel tar sin utgångspunkt i dessa språkliga asymmetrier mellan nyanlända elever och vägledare. För att överbygga språkliga skillnader i samtal är det förstås i många fall till hjälp att använda sig av tolk i samtal. Den här artikeln avser dock vägledningssamtal utifrån språkliga asymmetrier som sker utan tolk.

Det övergripande temat för denna text är möjligheter och utmaningar vad gäller språk och förståelse i vägledningssamtal med nyanlända elever.

¹ Linell (2011)

² Ibid

³ Ohlsson (2012, s. 150)

Om språkutveckling, språk och vägledningssamtal

I följande citat⁴ blickar läraren och poeten Entela Tabaku Sörman tillbaka på sitt liv i Sverige och sin upplevelse av att leva med ett nytt språk:

Sommarjobbar som lärare i svenska som andra språk. Det är sista undervisningsveckan.

Bland de vuxna eleverna sitter även mitt 27-åriga jag. Jag har svårt att släppa henne, att låta henne gå. Jag vet hur hennes liv kommer att bli. Inom några år kommer hon att tappa känslan för sitt modersmål, sluta tänka, drömma, skriva dikter, sluta prata i sitt modersmål med sina barn. Hon kommer att bli ett med det nya språket, älska det, uppsluka allt som har skrivits i det, vilja vila i det som om hon var född i det. Men det är bara en inbillning. Modersmålskänslan kommer aldrig att infinna sig. För tvekan kommer alltid att finnas kvar. Var det rätt nu? Skrev jag, sade jag rätt? Kolla en gång till! Är språket lika bra som tanken? Ser jag ljuset? Finns det ett ljus? Hon kommer aldrig mer att kunna veta ifall det hon säger är det hon menar, på riktigt. Men samtidigt kommer hon att få en helt ny förståelse för språket och människorna. Kommer att kliva in i en färgfull 3D dimension, där livet är så mycket mer än bara platt och svart-vitt.

Jag får lust att gå fram till henne "Lilla gumman, stå på dig, gå inte under, du är inte dina språkfel!" Men hon är inte där längre. Det har gått 20 år.

Tabaku Sörman beskriver en språklig osäkerhet som inte släpper taget om henne trots många år i Sverige. Citatet illustrerar både de känslomässiga och rent språkliga utmaningar som följer med att kommunicera på ett nytt språk. Studier av andraspråksinläring visar att länka ord till en betydelse är en särskild process som utvecklas stegvis och att det behövs tid för att nya ord ska integreras i ett ordförråd.⁵ Vi känner ofta igen ord innan vi har förstått innebörden vilket betyder att vi till en början i många fall har en ofullständig representation av ett ords betydelse. Forskning om flerspråkighet visar att det tar cirka ett till två år att utveckla ett vardagsspråk och att erövra ett ämnesspråk tar mellan sex och åtta år.⁶

Nyanlända elever är i många fall nybörjare på svenska och har flera språkliga utmaningar att hantera i vägledningssamtal.⁷ Vägledningssamtal rör sig kring frågor som är kopplade till samhällets sätt att organisera utbildning och arbete, ett ämnesspråk som innehåller ord och begrepp med komplexa innebörder. Nyanlända elever ska dessutom sätta sig in i samhällsförhållanden som är nya för dem. Nyanlända elevers erfarenhet av hur arbetslivet är organiserat och system för karriärövergångar skiljer sig ofta från svenska villkor: till exempel lönesättning, rörlighet på arbetsmarknaden, ansökningsprocesser och urval till utbildning och arbete. Nyanlända elever saknar i många fall både ett språk för och erfarenhet av karriärfrågor i ett svenskt sammanhang.

⁴ Tabaku Sörman (2017)

⁵ Viberg (2016)

⁶ Axelsson (2015), Se också Skolverket (2012) om flerspråkighet och språkutveckling

⁷ Sheikhi (2013, s. 231)

”Vägledningssamtal ställer höga krav på deltagarnas språkanvändning och samtalen kan skapa en kommunikativ börda för eleverna. Den språkliga asymmetrin ställer därmed också höga krav på vägledares förmåga att hantera detta, till exempel att beskriva och förklara ord och begrepp inom området. Detta upplevs också som en stor utmaning av vägledare.”

Vägledningssamtal ställer höga krav på deltagarnas språkanvändning och samtalen kan skapa en kommunikativ börda för eleverna.⁸ Den språkliga asymmetrin ställer därmed också höga krav på vägledares förmåga att hantera detta, till exempel att beskriva och förklara ord och begrepp inom området.⁹ Detta upplevs också som en stor utmaning av vägledare. En vägledare formulerar det på följande sätt:

Oftast är det väldigt mycket information om och om igen, så man är ganska förtvivlad för vad är det jag står och säger på lektioner, det är som att det är in där och ut där. Dom kan komma ner tre timmar senare och fråga om det jag just ändå så är det väldigt öppet för frågor, och dom får avbryta och man förklarar om igen, eller så är det för att dom vill försäkra sig om att dom har förstått. Svårt att säga. Det är väldigt mycket information alltså.¹⁰

I en annan studie¹¹ beskriver en vägledare det som att båda parter har svårigheter med att göra sig förstådda. Han säger att ”det kan vara två frustrerade personer som möts i samtalet”¹² och menar vidare att det framför allt kan vara svårt att veta vad nyanlända vägledningssökande har förstått i ett samtal.

Samspel som skapar samförstånd

Studier¹³ av samtal med nyanlända elever ger dock till övervägande del intryck av ett språkligt samförstånd mellan deltagarna och att det inte har någon större betydelse att eleverna är nybörjare på svenska. Inte särskilt många synliga missförstånd framträder i till exempel Sundelins studie. Det framstår som att deltagarna lyckas väl med att överbrygga både de språkliga och de kunskapsmässiga asymmetrierna. Elever och vägledare samspejar så att de till övervägande del tycks nå en gemensam förståelse i samtalen.

Ett sätt att förstå detta är som Hydén menar att grunden för interaktion är att människor sam-handlar för att upprätta en gemensam förståelse: ”Utifrån

⁸ Sheikhi (2013)

⁹ Sundelin (2017)

¹⁰ Sundelin (2015, s 206)

¹¹ Sundelin (2017)

¹² Sundelin (2017, s 7)

¹³ Sundberg (2004), Sheikhi (2013), Sundelin (2015)

våra antaganden om varandra och om den gemensamma situationen försöker vi organisera vårt samspel på ett sådant sätt att våra handlingar ska vara ömsesidigt begripliga och möjliga att förstå”.¹⁴ Samtalen mellan Said och Elsa i Sundelins studie är ett exempel på detta. Här följer ett utdrag ur deras samtal:

- V** Vård är bra också. Berätta mer om vad som gör att vård är bra.
- E** Att ha kontakt med människor, typ hjälpa. Man gör inte svåra saker, man behöver inte muskler, se ut som dom som jobbar med bygg och sådär, dom måste vara starka och så där. Men här man måste vara snäll, typ.
- V** Vilka jobb kan du komma på inom vården då?
- E** Sjuksköterska
- V** Hur tänker du om det?
- E** På vilket sätt?
- V** Verkar det vara ett bra jobb eller vad gör man?
- E** Det är bra jobb men lönen är lite, alltså man får inte mycket pengar men annars är det bra.

Deltagarna samarbetar om att skapa förståelse i samtalet. Vägledaren växlar mellan att omformulera, fråga och förtydliga sina frågor. Eleven växlar mellan att besvara vägledarens frågor och att ställa frågor när han inte förstår. Detta är ett samspelsmönster som återkommer i studien och varigenom förståelse skapas allteftersom samtalet växer fram.

Den osäkra förståelsen

Som i all kommunikation mellan människor kan det dock råda osäkerhet kring i vilken grad samförstånd uppnås i samtal. Goffmans begrepp och perspektiv på social interaktion är ett sätt att förstå osäkerhet kring förståelse i samtal.¹⁵ Han menar att samtalsdeltagare i sina handlingar strävar efter att bevara respekten både för sig själv och inför den andre: ”[Nearly every] act is taken to carry implications regarding the character of the actor and his evaluation of his listeners, as well as reflecting on the relationship between him and them”¹⁶. Människan försöker ständigt framställa sig som att ha ett positivt värde inför andra genom att utföra ett så kallat face work. För att upprätthålla vårt anseende inför någon kan vi undvika att avslöja sådant som vi uppfattar som personliga tillkortakommanden eller svagheter. Ett leende kan till exempel maskera osäkerhet inför en situation.

¹⁴ Hydén (2001, s. 21)

¹⁵ Goffman (1981), Persson (2012)

¹⁶ Goffman (1981, s. 21)

Forskning visar att nyanlända elever uppmärksammar sin språkligt underlägsna roll i vägledningssamtal och anstränger sig för att upprätthålla sitt värde utifrån sina språkliga tillkortakommanden. Elever kan t ex vara skickliga på att dölja när de inte förstår vägledaren. I Sundelins studie säger en vägledare till eleven att han nog kan "sätta myror i huvudet på folk".¹⁷ Eleven skrattar instämmande och det är lätt att dra slutsatsen att han har förstått liknelsen. I den efterföljande intervjun framgår dock att han inte har förstått den. Eleven säger vidare i intervjun att han "kan låtsas att jag lyssnar och jag ler och jag förstår men inuti i min kropp, i min hjärna, jag tänker på något annat"¹⁸. Detta kan tolkas som att eleven ibland varken orkar eller vill avslöja att han inte förstår vägledaren. Det är ansträngande både att kommunicera på ett nytt språk och att avslöja sina brister. Ett sätt att hantera det är att inte avslöja oförståelse.

Ett annat exempel från samma samtal är när eleven inte uppfattat att vägledaren genomfört en ansökan till gymnasiet åt honom under samtalet. Även här är elevens oförståelse osynlig i samtalet. Den uppdagas först senare när eleven frågar om de ska söka gymnasiet:

E När kan vi göra application för gymnasiet?

V Det har vi gjort nu.

E Ah, har ni gjort?

V Ja, och nu tittar vi på den där IB-utbildningen.

När deltagarna metakommunicerar¹⁹ om samtalet upplöses missförståndet.

Det finns också aspekter av osäkerheten i förståelsen som handlar om, vilket också belyses i den första artikeln, att vi kan ha svårt att bedöma andras reaktioner och känslor i interkulturella möten. När vi kommunicerar med människor som är oss mycket olika, och som dessutom har begränsad tillgång till ett språk, kan vi få svårigheter med våra slutsatser om vad andra menar och känner.²⁰

¹⁷ Sundelin (2015, s 109)
¹⁸ Sundelin (2015, s 232)

¹⁹ Uttalanden som i samtal kommenterar samtalsprocessen och interaktionen snarare än innehållet (Sundelin, 2015, s 71)

I Sundelins studie framkom till exempel att vägledarna ibland inte uppfattade när eleverna gjorde sin migrationsbakgrund relevant för sin framtidsplanering. Följande samtalsutdrag²¹ illustrerar detta:

- E** Det är bra för mig att praktisera, jag känner mig bättre.
- V** Alltså det är praktiken lite som du känner och att du får ett yrke som känns bra.
- E** Då ska jag vara med inne i samhället, med folket.
- V** Om du skulle gå ett år till på Språkintröduktionen, tror du att du skulle känna dig säkrare på att gå Samhällsprogrammet i så fall, skulle du vara duktigare så att du inte känner att det blir så jobbigt att gå samhällsprogrammet?

Vägledaren använder omformuleringar men tycks inte riktigt uppfatta de frågor som eleven lyfter fram. Eleven verkar tala om betydelsen av att få en tillhörighet i det svenska samhället som en viktig valfaktor, medan vägledaren tycks uppfatta det som en fråga om att få ett yrke och att klara av en utbildning kunskapsmässigt. Brist på egen erfarenhet av migration verkar kunna ha betydelse för förmågan att uppfatta vad elever tar hänsyn till i sina tankar om framtiden.

Avsnittet har belyst några utmaningar vad gäller språk och förståelse i vägledningssamtal med nyanlända elever som gäller både elevens och vägledarens möjligheter att förstå den andre. För att hantera den språkliga asymmetrin utvecklar vägledare strategier för att stödja nyanlända elevers möjligheter att delta i vägledningssamtal trots språkliga utmaningar.²² I nästa avsnitt belyses några av dessa strategier utifrån studier av vägledningssamtal och intervjustudier med vägledare.

²⁰ Scollon & Scollon (2001), Tannen (1984)

²¹ Sundelin (2017, s 170)

²² Sundelin (2017)

Vägledares strategier för att hantera språkliga asymmetrier i samtal

Att stödja elevers medverkan

För att hantera den kommunikativa börda som ett vägledningssamtal kan innebära för nyanlända elever menar Sheikhi²³ att vägledare behöver ta ett kommunikativt ansvar genom att stötta eleven språkligt. Hon föreslår bland annat att vägledaren kan göra det genom att ”lyhört omformulera” vad eleven säger i samtalet. Att använda omformuleringar framstod i Sundelins studie som en gynnsam strategi för att stödja elevernas förståelse i samtalet.²⁴ Även i en intervjustudie med vägledare²⁵ betonas värdet av omformuleringar för att hantera den språkliga asymmetrin. En central uppgift i vägledning med nyanlända elever är att försöka fånga vad eleverna uppfattat i samtalet men också vad de inte uppfattat menar studiens vägledare. Att vägledare omformulerar elevernas förståelse kan vara ett redskap för att skapa klarhet kring vad eleverna uppfattat under samtalet.

Omformuleringar som en gynnsam strategi för att hantera den språkliga asymmetrin tycks dessutom vara dubbelriktad. En vägledare i den nyss refererade studien menar att vägledare är skolade i att uttrycka förståelse för den vägledningssökande men att det i möten med nyanlända elever är mer angeläget att ta reda på vad den vägledningssökande har förstått av vad samtalet handlat om. Det tycks med andra ord vara viktigt att låta eleverna visa sin förståelse i samtalet genom att omformulera och sammanfatta vad som sägs i samtalet.

En annan strategi som visade sig i både Sheikhis och Sundelins studie var att vägledaren föreslog ord och formuleringar när eleverna verkade ha svårigheter att uttrycka sig. I nedanstående korta utdrag²⁶ ges exempel på detta:

- V** ((antecknar)) Varför är du intresserad av det? [E: Va?] Varför är du intresserad av det?
- E** Jag gillar att jobba med *människor*
- V** Ja, jobba med människor. ((antecknar)) Vad är det mer då som är intressant? Jag tänker på jobbsituationen, om det är lätt eller svårt och få jobb. Vad tror du om det?
- E** Kanske det blir lätt

Att ge förslag på uttryckssätt och svar på frågor framstår som att strida mot grundantaganden i samtalsmetodik som i många fall föreskriver att samtalsledare ska vänta in den andres egna formuleringar. Dessa ingripanden tycks

²³ Sheikhi (2013, s. 231)
²⁴ Se även artikel 1 i denna artikelserie

²⁵ Sundelin (2017)
²⁶ Sundelin (2017, s 126)

”En central uppgift i vägledning med nyanlända elever är att försöka fånga vad eleverna uppfattat i samtalet men också vad de inte uppfattat menar studiens vägledare. Att vägledare omformulerar elevernas förståelse kan vara ett redskap för att skapa klarhet kring vad eleverna uppfattat under samtalet.”

dock kunna fungera stödjande för nyanlända elever. Vägledarens förslag kan avgränsa frågor och erbjuda eleven möjliga sätt att formulera sig på och verkar hjälpa eleven ur ett språkligt tillkortakommande. Att ingripa på detta vis kan ses som en reparationsstrategi när det uppstår ett avbrott i samtalet. Det kräver dock en god känsla för vad en tvekan att tala handlar om. Den behöver inte handla om bristande språklig förmåga utan kan lika gärna vara uttryck för till exempel att det är ett känsligt ämne eller att frågan helt enkelt inte upplevs som relevant av eleven.²⁷

Ovanstående strategi kan också ses som att vägledaren ger eleven en paus från den språkliga ansträngning som vägledningssamtal kan innebära för nyanlända elever. Med tanke på det ansträngande i att som nybörjare på svenska tala om karriärfrågor torde språkliga pauser kunna vara en gynnsam strategi. I Sheikhis studie²⁸ ges också exempel på att vad jag ser som språkliga pauser används som en strategi. Vägledaren i studien växlar medvetet mellan att använda en vardaglig och en mer institutionell samtalsstil och talar om karriärfrågor i relation till vardagliga frågor, det vill säga försöker förena ämnesspråk och vardagsspråk för att underlätta elevernas förståelse.

Metakommunikationens betydelse för samtalsprocesser lyfts fram i olika samtalsmetoder och metakommunicerande handlingar tycks ha en viktig roll i att hantera den språkliga asymmetrin i vägledningssamtal. Att metakommunicera innebär här att tala om samtalsprocessen och interaktionen snarare än innehållet, det vill säga att tala om skeendet i samtalet, vilka frågor samtalet handlar och handlat om samt samtalets syfte och riktning. Som visades i ett tidigare exempel i artikeln bidrog metakommunikationen till att reda ut missförstånd. Det tycks värdefullt att metakommunicera vid återkommande tillfällen under ett samtal för att stämma av elevens förståelse av vad som sker i samtalet. Metakommunikationen bidrar till att göra eleverna mer delaktiga i samtalet och kan därmed öka deras möjligheter att påverka samtalet. Att som vägledare metakommunicera under samtalet kan vara ett sätt att ta det kommunikativa ansvar som Sheikhi menar att vägledare behöver ta i möten med individer som är andraspråkstalare av svenska.

Experiment har till exempel visat att nya ord integreras bättre efter en natts sömn eller då nya ord introduceras återkommande under en dag.²⁹ Elevers

²⁷ Sheikhi (2013)

²⁸ Ibid

²⁹ Viberg (2016)

språk- och begreppsutveckling stöds när de ges möjlighet att arbeta med ord och begrepp återkommande över tid. I kurser som genomförts på uppdrag av Skolverket har vägledare beskrivit samarbeten med SvA-lärare som ligger i linje med detta. Eleverna förbereds inför vägledningssamtal genom att lärarna arbetar med centrala ord och begrepp inom karriärområdet i språkundervisningen innan eleverna träffar vägledaren. Eleverna ges då möjlighet att få en mer utvecklad representation av karriärområdets språk och kan därigenom tänkas få mer inflytande på vägledningssituation. Dessutom, istället för att vägledningssamtalen ägnas åt undervisning om begreppsliga och språkliga frågor kan samtalen fokusera på elevernas personliga frågor i relation till karriärområdet.

Vägledares formuleringsstrategier

Det som hittills tagits upp i artikeln har behandlat vägledares strategier för att stödja elevers möjligheter att medverka i vägledningssamtal trots språkliga begränsningar. I det följande avsnittet lyfts vägledares egna formuleringsstrategier för att hantera de språkliga asymmetrierna, det vill säga hur vägledare arbetar med att göra sig förstådda. Om inte annat anges kommer exemplen främst från en intervjustudie³⁰ med vägledare med stor erfarenhet av vägledning med nyanlända elever.

En grundläggande utgångspunkt som vägledarna i studien lyfter fram är att de måste utgå från att nyanlända elever ofta inte har erfarenhet av studie- och yrkesvägledning. Många nyanlända elever kommer från länder där utbildnings- och yrkesval går till på andra sätt än i Sverige och där studie- och yrkesvägledning inte förekommer, i synnerhet inte i form av samtal. Vägledarna menar att de måste kunna beskriva och klargöra vägledningssamtalets funktion, form och syfte på ett tydligt sätt. De betonar också vikten av att vägledaren förklarar vilken formell makt och vilka befogenheter som vägledaren besitter för att eleven ska få realistiska förväntningar både på vägledningssamtal och vägledarrollen. För att kunna göra detta måste vägledare utveckla en egen tydlig referensram kring vägledningens funktion, yrkesrollen och samtalsformen, menar de intervjuade.

I likhet med vad som framkommit tidigare i denna artikel menar studiens vägledare att det är en utmaning att arbeta med information med människor som är nybörjare på ett språk. Information inom området är dessutom svårtolkat. Områdets komplexitet ställer höga krav på vägledares förmåga att balansera och hantera information. Det krävs tydlighet från vägledarens sida och att vägledaren kan avgränsa valsituationer och göra dem överblickbara. Vägledaren måste kommunicera rakt och tydlig och ha förmåga att förenkla komplexa fenomen utan att reducera innehållet alltför mycket, menar de intervjuade. De betonar vidare att det är viktigt att tala tydligt och ibland även långsamt när vägledningssökande har språkliga begränsningar. Även vägledaren i Sheikhis

³⁰ Sundelin (2017)

”En grundläggande utgångspunkt som vägledarna i studien lyfter fram är att de måste utgå från att nyanlända elever ofta inte har erfarenhet av studie- och yrkesvägledning.”

studie betonar vikten av tydlighet och att anpassa tempot efter väglednings-sökandes språkliga situation. Han ställer också frågor efterhand för att kontrollera elevens förståelse.

De intervjuade återkommer till betydelsen av att använda visuella verktyg som stöd i samtal med nyanlända elever. De verktyg som främst lyfts fram är att rita och anteckna under samtalet och att använda bildgoogle, foton eller bilder av annat slag. En vägledare beskriver hur hon använder google både för att snabbt få hjälp med översättningar mellan elevens språk och svenska och för att hitta bilder som kan hjälpa henne att förstå till exempel elevens tidigare arbetslivserfarenheter. En annan vägledare beskriver att han försöker visualisera det som talas om under samtalet genom att göra tankekartor under samtalet och menar att ”förståelsen finns på pappret”. Att skapa tankekartor av samtalsinnehållet under samtalets gång upplevs av vägledarna som att i hög grad underlätta elevernas förståelse av innehållet i samtalet. Vägledarna menar att de använder visuella verktyg både för att stödja kommunikationen och göra väglednings-sökande delaktiga i samtalet.

En vägledare i studien upplever att hon har god hjälp av sin egen språkliga nyfikenhet i möten med nyanlända elever. Hon talar själv flera språk och försöker lära sig ord och begrepp som återkommer på de språk hon möter regelbundet för att kunna använda dem i samtalen. Detta bidrar också till att skapa en god kontakt med de vägledningssökande, menar hon. Vägledaren i Sheikhis studie växlar emellanåt mellan svenska och engelska för att underlätta förståelse. Forskning visar att andraspråkstalande elevers språk- och kunskapsutveckling gynnas när de får använda modersmålet parallellt med ett nybörjarspråk.³¹ Att låta elever växla mellan att säga ord och begrepp på svenska och modersmålet (eller engelska) kan därmed också vara en användbar strategi för att stödja nyanlända elevers förståelse.

Avslutande reflektioner och slutsatser

Vägledningssamtal höga krav på andraspråkstalandes språkliga förmåga och kan skapa en kommunikativ börda för eleven i samtalet.³² Den kommunikativa bördan handlar inte enbart om den språkliga ansträngningen utan har även existentiella dimensioner som är outtalade, ofta osynliga, men ändå närvarande i samtalen. När nyanlända elever kommunicerar med vägledare är de många gånger språkligt underlägsna och får kämpa både med språket och ett identitets-

³¹ Skolverket (2016). Mer om språkväxling kan du läsa på <http://www.andrasprak.su.se/om-oss/vanliga-fr%C3%A5gor/grundskola/vad-inneb%C3%A4r-translanguaging-1.265067>

³² Sheikhi (2013, s. 231)

arbete. Det är inte bara mentalt utan även emotionellt ansträngande att tala om frågor om framtiden på ett nytt språk. Det tycks väsentligt att vägledare inte enbart uppmärksammar de språkliga aspekterna av förståelse utan också att andraspråkstalande vägledningssökande tampas med svårigheten att med begränsade språkkunskaper göra sig förstådda som subjekt med egna önsningar, drömmar och känslor inför framtiden. Till detta hör också vägledares förmåga att uppfatta när elever gör migrationserfarenheter relevanta för sin framtid. För detta tycks det vara av betydelse att vägledare skaffar sig kunskap om migration och migrationsprocesser.

Vägledningssamtal med nyanlända elever ställer som framkommit höga krav på vägledares förmåga att hantera den språkliga asymmetrin. Följande nycklar till att hantera språkliga asymmetrier har lyfts fram i artikeln:

Kommunikationsstöd

- Samtalsmetoder som omformuleringar och sammanfattningar
- Språkliga pauser
- Metakommunikation om samtalsprocessen

Tydlighet

- Tydligt språk och avpassat tempo
- Tydliggöra och förenkla valsituationer
- Tydlig referensram kring vägledningens funktionen, yrkesrollen och samtalsformen
- Avstämning av elevens förståelse

Kreativitet

- Förklara och beskriva komplexa system
- Visuella samtalsverktyg
- Språklig öppenhet: till exempel språkväxling

Tid

- Det finns möjlighet för eleverna att återkomma med karriärrelaterade frågor
- Undervisning om ord och begrepp inom karriärområdet

Den sista nyckeln pekar liksom artikel två i denna serie mot att frågor om framtiden inte kan lämnas enbart till enstaka samtalstillfällen utan att verksamheter måste utveckla undervisning för att stödja elevers lärande om karriärfrågor. Det är fler än studie- och yrkesvägledaren som måste ha nycklar till nyanlända elevers dörr mot framtiden.

Referenser

- De Jong, Peter & Berg, Insoo Kim (2013). *Lösningbyggande samtal*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Goffman, Erving (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania P.
- Hydén, Lars-Christer (2001). *Ensamhet eller tvåsamhet: om social dekontextualisering och kontextualisering*. *Utbildning och demokrati*, 10, 11-26
- Linell, Per (2011). *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. Vol. 1. Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet
- Persson, Anders (2012). *Ritualisering och sårbarhet : ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber
- Scollon, Ronald & Scollon, Suzanne B. K (2001). *Intercultural communication: a discourse approach*. 2. ed. Malden, MA: Blackwell Publishers
- Sheikhi, Karin (2013). *Vägar till förståelse: andraspråkstalare i samtal med en studie- och yrkesvägledare*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2013. Göteborg
- Skolverket (2012). *Greppa språket: ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*. 2. uppl. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2016). *Utbildning för nyanlända elever. Skolverkets allmänna råd med kommentarer*. Stockholm: Skolverket
- Sundberg, Gunlög (2004). *Asymmetrier och samförstånd i rekryteringsamtal med andraspråkstalare*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2004
- Sundelin, Åsa (2015). *Att skapa framtid: en analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga i migration*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2015
Tillgänglig på internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-122037>
- Sundelin, Åsa (2017). Sweden final report O2; Interviews with experts. Forskningsrapport i Erasmus+-projektet CMinaR.
Tillgänglig på <https://www.cminar.eu/intellectual-outputs/>
- Tabaku Sörman, Entela (2017). Inlägg [Facebook] Tillgänglig 2017-08-07
- Tannen, Deborah (1984). The pragmatics of cross-cultural communication. *Applied Linguistics*, 5(3), 189-195
- Viberg, Åke (2016). Ordinläring. En stegvis process som delvis är omedveten. *Lisetten* nr 2 2016 (Temanummer: Det pedagogiska mötet med traumatiserade barn, ungdomar och vuxna)

Reflektionsfrågor

- 1.** Artikeln belyser att vägledningssamtal ställer höga krav på deltagarnas språkanvändning och att språket i vägledningssamtal kan vara en utmaning för nyanlända elever. Känner du igen beskrivningen? Hur märker du det i så fall? Vad gör du när du märker att eleverna har svårigheter med att formulera sig? Vilka ord och begrepp verkar vara svårast att förstå för de elever du möter? Hur hanterar du det?
- 2.** Språket i vägledningssamtal är inte bara en utmaning för eleverna. En vägledare säger i artikeln att "det kan vara två frustrerade personer som möts" vilket antyder att det är en utmaning även för vägledaren att hantera de språkliga utmaningarna i samtal. Känner du igen detta: kan du känna dig frustrerad över svårigheter att kommunicera med nyanlända elever? Hur märker du det? När händer det? Hur tror du att det påverkar dig i vägledningssituationen?
- 3.** I artikeln beskrivs att deltagare i samtal ofta är bra på att samarbeta för att nå en gemensam förståelse men samtidigt att det ofta kan finnas en viss grad av osäkerhet kring förståelse. Känner du igen de exempel som ges? Har du liknande erfarenheter av att elever döljer när de inte förstår något i samtalet? Är det särskilda situationer eller frågor som osäkerheten om förståelsen i synnerhet kan framträda? Hur blir du medveten om att elever dolt att de inte förstått något? Hur gör du för att ta reda på vad elever uppfattat i samtalet?
- 4.** En aspekt av osäkerhet i förståelse som belyses i artikeln är att även vägledaren kan ha svårigheter att förstå den vägledningssökande till exempel att brist på egen erfarenhet av migration kan inverka på vägledarens förmåga att uppfatta vad elever tar hänsyn till i sina tankar om framtiden. Hur bedömer du din förmåga att uppfatta när elever tar hänsyn till migrationserfarenheterna inför framtida beslut? Brukar du tala med eleverna om migrationsbakgrunden i relation till deras framtid? Vad tycker du kan vara svårt att förstå i samtal med nyanlända elever?

-
- 5.** I artikeln ges exempel på strategier som vägledare kan använda för att stödja vägledningssökande med begränsade språkliga resurser i samtal. Hur gör du? Brukar du använda dessa eller liknande strategier? Finns det andra du brukar använda? Är det någon av de som beskrivs du kan tänka dig att pröva?
 - 6.** Exempel på vägledares strategier för att göra sig förstådda ges också i artikeln, till exempel tydlighet i formuleringar, att använda visuella verktyg och växla mellan olika språk. Hur gör du? Känner du igen dig i de strategier som beskrivs? Vad tycker du fungerar bra? Är det något du skulle vilja utveckla? Varför just detta?
 - 7.** I artikeln citeras Sheikhi som menar att vägledare måste ta ett kommunikativt ansvar i möten med andraspråkstalande elever. Hur skulle du sammanfatta att du gör det i dina samtal? Hur tror du att det märks att du tar ett kommunikativt ansvar? Vilka är dina styrkor? Är det något du skulle vilja utveckla?